

Eräs ruotsalainen 1700-luvun taikakokoelma.

Johan J. Törners Samling af Widskeppelser. Med inledning och anmärkningar utgiven av K. ROB. V. WIKMAN. — Skrifter utgivna av Kungl. Gustav Adolfs Akademien. 15. Uppsala 1946. 219 s. 8: 0.

Linköpingin lukion lehtorin Johan J. Törnerin (s. 1712, k. 1790) taikakokoelma, joka prof. Wikmanin toimittamana on äskettäin ilmestynyt painosta, on 1700-luvulta peräisin olevista ruotsalaisten magiaa sisältävistä keräelmistä tiettävästi laajin. Siinä on näet 1244 numeroa; alkuosa (n:ot 1—118) on tosin kopioitu tuntemattoman keräilijän arviolta 1600-luvun lopulla tai 1700-luvun alussa laatimasta Smoolannin kansantietoutta käsittävästä käsikirjoituksesta, joka ei enää ole tallella. Niinkuin prof. Wikman johdannossaan (ss. 9—51) osoittaa, Törnerin kokoelma, johon kuuluu mitä erilaisimpiin ihmiselämän aloihin ja tilanteisiin liittyvää taikuutta, on 50 vuoden työn tulos. Hän aloitti taikojen keräilyn jo ylioppilaana v. 1737 ja jatkoi sitä silloisiin oloihin katsoen harvinaisen

sitkeästi vuodesta toiseen, ja lopetti vasta vähän ennen kuolemaansa. Julkaisijan esityksestä saamme tietää, miten tämä kokoelma on syntynyt: Pääosan aineistostaan Törner on merkinnyt muistiin tuttavapiiriinsä kuuluneilta säätyläisiltä ja rahvaan edustajilta, herraskartanoiden palokollisilta, alustalaisilta jne. Hän ei tehnyt varsinaisia keruumatkoja, vaan käytti hyväkseen kulloinkin tapaamaansa tiedonantajaa. Niinpä Törnerin kokoelmassa on useita suomalaiselta Jakob Gadolinilta, joka 1742—44 ja 1747 oleskeli Upsalassa ja joka 1748 tuli Turun akatemian professoriksi, saatuja taikoja; prof. Wikman olettaa, että ne ovat luultavasti peräisin tämän kotiseudulta Lounais-Suomesta. Lisäksi Törner poimi taikamateriaalia ruotsalaisesta ja ulkomaisesta kirjallisuudesta.

Edellä mainitun vanhan smoolantilaisen taikakokoelman on kopioinut myös suomalainen Kaarle Fredrik Mennander luultavasti Upsalassa 1722—34. Hänen Upsalan yliopiston kirjastossa talletettavassa käsikirjoituksessaan (vain sen jäljennös on säilynyt), jonka Wikman julkaisee rinnakkain Törnerin tekstin kanssa, tapaamme lisäksi eräitä smoolantilaisia taikoja, joita ei ilmeisesti ole ollut sen alkulähteessä. Prof. Wikmanin mielestä Mennander on saanut ne opettajaltaan ja ystävältään, suurelta Carl v. Linnéltä, joka oli kotoisin juuri Smoolannista. Linné keräsi, kuten tiedämme, myös matkoillaan Ruotsin eri maakunnissa melkoisesti kansantietoutta. Ja jotta taikausko, jota silloin esiintyi kaikissa kansankerroksissa, voitaisiin hävittää, Linnén mielestä oli koottava »en ansenlig samling» taikuutta ja osoitettava, mistä mikin taika »först kommit». Suurin taikojen kerääjä mainitulla aikakaudella oli siis Johan J. Törner. Mutta lähemmin selvittämättä näyttää jäävän, mikä tarkoitus tämän uutteralla maagillisen kansantietouden keruulla oikeastaan oli. Wikman tosin huomauttaa, että Törner nuorempana kaikesta päättäen suunnitteli oppinutta teosta magiasta ja että tämä aikomus oli luultavasti ensimmäisenä kannustimena hänen taikuuden keruulleen, »mutta kun on kysymys hänen pitkäaikaisesta askartelustaan salaisten asioiden parissa, seisomme äänetömyyden edessä, jota hän itse ei ole koskaan katkaissut».

Samaa smoolantilaista taikakokoelmaa on ilmeisesti käyttänyt lähteenään, prof. Wikman huomauttaa, myös ruotsalainen Lars Trolle, jonka magiaa käsittelevä väitöskirja (Maletema de superstitionibus in patria, praes. Johan Brovallius) v. 1745 tarkastettiin Turun akatemiassa. Näin Wikman on voinut samalla esittää eräitä mielenkiintoisia lisiä monilta osiltaan vielä selvittämättä olevan yliopistossamme vanhemmalla valistusajalla harjoitetun folklorentutkimuksen tuntemiseksi.

Törnerin kokoelma tarjoaa tletenkin tärkeätä aineistoa myös suomalaisen taikuuden ja muinaisuskonnon tutkijoille. Sen julkaiseminen on vaatinut runsaasti työtä mm. siitä syystä, että se on osittain laadittu pika- l. salakirjoituksella (takygrafia) ja että julkaisija on nähnyt vaivan identifioida Törnerin lukuisat tiedonantajat ja kirjalliset lähteet. Teoksen käyttöä taas helpottaa sen lopussa oleva seikkaperäinen tieteellinen asiahakemisto.

E. A. V.